

Kaltareiden takana Jekaterinburgin nykytaiteen keskuksen pihamaalla: Konstantin Komardin, Rob Davis, Warren Pleece, Mawil. Selin kuvaa-
jaan: saksan kielen tulkki Sergej Simonow Goethe instituutista ja Hihus.

© TIITU TAKALO

Kolme aihetta, joita sarjakuvissa ei voi käsitellä

TEKSTI TIITU TAKALO

Vuoden 2011 alussa sain kutsun Venäjälle osallistumaan Respect-sarjakuvaprojektiin. Tarkoituksena oli tehdä kansainvälisellä kokoonpanolla sarjakuvaa ja kiertävä näyttely erilaisuudesta, erilaisten kulttuurien, uskontojen ja ihmisten hyväksymisestä ja kunnioittamisesta. Matkalla törmäsin ihmis-oikeusrikkomuksiin ja sensuuriin.

Lokakuussa 2011 aloitin reissuni kohti Jekaterinburgia, joka on Uralilla sijaitseva puolentoista miljoonan asukkaan kaivos- ja sotatollisuuskaupunki. Samaan suuntaan matkasivat tahoiltaan myös **Karrie Fransman**, **Rob Davis** ja **Warren Pleece** Englannista, **Ptiluc** Ranskasta, **Thierry Bouüaert** Belgiasta ja **Elke R. Steiner** ja **Mawil** Saksasta. Paikallista ja moskovaalaista sarjakuvakenttää edustivat **Anna Voronkova**, **Konstantin Dubkov**, **Hihus**, **Konstantin Komardin**, **Vika Lomasko** ja **Askold Akishin**.

Tapasimme paikallisia ihmisoikeus- ja sananvapausaktivisteja ja pidimme yleisöluentoja. Kaupungin taidemuseossa avattiin projektia, tekijöitä ja sarjakuvia esittelevä näyttely. Etukäteen olimme saaneet esittää toiveita, mikäli haluaisimme tavata matkallamme jonkun erityisryhmän edustajia. Jälkeenpäin, kotiin päästyämme, taiteilisimme kukin tahoillamme oman A6-kokoisen sarjakuvalehden, jota jaettaisiin ilmaiseksi esimerkiksi kouluihin.

En tiennyt, millaisia etnisiä ryhmiä Uralilta löytyisi. Kävikin ilmi, että ulkomaalaiset Jekaterinburgissa eivät tulleet sen kauempaa kuin entisen Neuvostoliiton alueilta Kaukasiasta. Näihin maahanmuuttajiin kohdistui erittäin voimakasta rasismia, syrjintää ja väkivallan uhkaa. Afrikkalaisia Jekaterinburgissa ei ollut lainkaan. Heitä ei kuulemma saada enää edes vaihtoopiskelijoiksi lisääntyneen rasismin takia. Kaikenlainen erilaisuus – alakulttuurien edustajat, epänaisselliset naiset, naiselliset miehet, hipit, punkkarit ja skeittarit – puuttui muutenkin katukuvasta.

Kansakunnan kaapissa

Olin kuullut, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen elämä on Venäjällä hankalaa. Tavattuani paikallisen HLBTI-aktivistin ja yhdes-

sä elävän lesbopariskunnan opin sen olevan helvetillistä. Olin olettanut, että väkivaltaisuus ja virkavallan välinpitämättömyys liittyvät vain suuriin massatapahtumiin, kuten Moskovan Pride-kulkueeseen, mutta alkoi näyttää siltä, että homot ja lesbot elävät jatkuvassa pelossa ja väkivallan uhan alla. Ihmisiä pahoinpidellään, ravintoloihin ja tapahtumiin tehdään väkivaltaisia iskuja. Ihmiset elävät maan alla.

- Turvallisuus on tärkeämpää kuin julkisuus, totesi aktivisti.

Julkishomija ei Venäjällä ole.

Yksi syy homovihaan fasististen ääriliikkeiden nousun lisäksi on Venäjän ortodoksisen kirkon vallan lisääntyminen. Toisin kuin Suomen ortodoksinen kirkko, Venäjän kirkko tuomitsee homoseksuaalisuuden ja liberaalin suhtautumisen homoseksuaalisuuteen erittäin jyrkästi. Kouluissa opetetaan homovihamielisten ortodoksisten oppien mukaan. Fasististen ääriliikkeiden edustajat hyökkäävät väkivallalla homoja vastaan. Poliisi ei tutki rikoksia eikä syyttäjä nosta syytteitä.

Rikosten tutkimatta ja tuomitsematta jättäminen on ihmisoikeuksien vastaista, joten kyseessä on paitsi väkivalta- myös ihmisoikeusrikos. Homous ei kuitenkaan ole Venäjällä virallisesti laitonta.

Kielletty taide

Alkoi olla selvää, mitä sarjakuvani käsittelisi. Aiheesta puhuttaessa Hihus, Respect-projektin kuraattori ja yksi Moskovan sarjakuvafestivaalien perustajista, sanoi minulle, että taiteilijana ja vapaamielisenä ihmisenä hän kannattaa aihevalintaani, mutta projektin kuraattorina hän ehdottomasti ei suosittele sitä.

Emme kuulemma saisi töitämme näyttelyyn suunniteltuihin julkisiin tiloihin, eivätkä koulut suostuisi ottamaan lehtiämme. Siis kenenkään lehtiä. Todennäköisesti Hihus projektin kuraattorina joutuisi oikeuteen,

pahimmillaan vankilaan. En ollut uskoa korviani, vaikka olin kyllä kuullut, että ainakin ilmestyneestä Respect-lehdestä oli sensuroitu ahdasmieliseltä sarjakuvahahmolta pois uskonnolliset symbolit, risti ja papin päähine.

ei voi käsitellä: uskonto, politiikka ja seksi.

Hämmästyin. Aivan kuten Suomessa pidämme sanavapautta itsestäänselvyytenä, venäläisille sen rajoittaminen on itsestään selvää. Me projektiin osallistuneet ulkomaalaiset emme ehkä tul-

Virallisesti Venäjällä ei ole taiteen sensuuria, mutta todellisuudessa taiteilijoita passitetaan vankilaan.

Kyselin lisää sensuurista Venäjällä. Toiset venäläiset taiteilijat olivat sitä mieltä, että sarjakuvassa voi käsitellä mitä tahansa. Eräs projektin kuraattoreista kuitenkin totesi lyhyesti, että tietysti on asioita, mitä sarjakuvassa

leat ajatelleksi tätä. Kuinka paljon suomalaisestakin sarjakuvasta jäisi julkaisematta, jos jätettäisiin pois nämä kolme kiellettyä asiaa?

Aiemmin venäläinen Vika Lomasko oli kertonut meille dokumentaarista *For-*

Viktoria (Vika) Lomasko, projektista "Запретное искусство" "Kielletty taide". V. Lomasko, A. Nikolaev – Kuvia oikeudenkäynnistä ja sen ympäriltä. Lomaskon taidesensuurista kertova dokumentaarinen teos joutui itsessään näyttelykieltoon. Kuvassa oikeudessa kuuluisa nykytaiteilija Dmitri Vladimirovich Vruble.

-Mikä on taiteesi tarkoitus?

-En tiedä, mutta jos en piirrä pariin päivään, tulen sairaaksi.

bidden art (Kielletty taide) -sarjakuvastaan. Se käsittelee oikeudenkäyntiä, jossa ryhmää nykytaiteilijoita ja näyttelyn kuraattoreita syytettiin kirkon vastaisen taiteen tekemisestä ja esittämisestä.

Virallisesti Venäjällä ei ole taiteen sensuuria, mut-

ki painotuotteet eivät enää olleet virallisen valvonnan alaisia. Sarjakuvapiirtäjä **Aleksei Iorsh** kertoi neuvostoaikojasta, jolloin sarjakuvaa ei ollut saatavilla oikeastaan lainkaan, koska sitä pidettiin kapitalistisena. Iorsh luki sarjakuvia luvallisesti maahan tuoduista ranskalaisis-

Sarjakuvastani tuli lopulta heterosarjakuva.

ta todellisuudessa taiteilijoita passitetaan vankilaan, näyttelyitä suljetaan eivätkä museot uskalla esitellä hallitusta tai kirkkoa kritisoivia teoksia. Moskovan kansainvälisen nykytaidebiennaalin työt hyväksytetään kirkon erityiskomissiolla. Eräs nykytaidetta valvova organisaatio kylläkin kiellettiin fašistisena, mutta se jatkaa silti toimintaansa eri nimellä.

Myös Vika Lomasko oli itse kohdannut sensuuria, kun hänen *Forbidden art*-piirustustensa näyttely kiellettiin.

Kysyin Hihusilta ihmetellen, eikö taiteilijoilla ole todellakaan sananvapautta? Vastaukseksi hän vain nau-rahti lakonisesti. – Venäjälläkö? Hah hah!

Myöhemmin minulle selvisi, ettei kenelläkään ole. Riippumatonta lehdistöä ei käytännössä ole, tai se on muutamien aktivistien varassa. He taas tuntuvat olevan alinomaa oikeudessa, vankilassa tai hengenvaarassa. Julkaisukanavana he voivat käyttää vain Internetiä.

Heteron vaikea lapsuus

Kaiken kaikkiaan matka oli herättävä kokemus. En aikaisemmin ole tullut ajatelleeksi, mitä sanan- ja julkaisuvapaus tarkoittaa sarjakuvalle. Itä-Saksassa vuonna 1976 syntynyt Mawil kuvasi, miten muurin murruttua pienlehtien teko tuntui lähes ihmeeltä, kun kaik-

ta kommunistisista lehdistä, joita joskus sai käsiinsä. Neuvostoaikaan käytännössä kaikki kulttuuri oli puolueen valvonnan alaisena ja puolueen propagandakäyttöön valjastettua, ja kaikki muu kuin sosialistinen realismi oli kiellettyä puolueen vastaisena toimintana.

Nykyään Suomen ja Venäjän ero tuntuu olevan se, että jos meillä sarjakuvapiirtäjän sanan- ja kuvanvapautta rajoitetaan, reagoivat ihmiset siihen tuomitsemalla sensuurin. Radio ja lehdet tekevät juttuja, ja joku toinen lehti julkaisee sensuroidun sarjakuvan.

Venäjällä sananvapauden rajoittaminen on arkipäivää, eikä se voi ylittää uutiskynnystä missään muualla kuin netin vaihtoehtolehdistössä. Vika Lomaskon sarjakuvakirjan perusteella vaikuttaisi, että osa kansasta jopa hurraa oikeustalon edustalla, kun sarjakuvapiirtäjä tuomitaan vankilaan. Silti ihmiset tekevät Venäjällä sarjakuvia, ottavat riskejä, ovat rohkeita ja käsittelevät yhteiskunnallisia aiheita.

Matkalla ymmärsin, että on aivan eri asia tehdä poliittista sarjakuvaa itärajan toisella puolella ja kuinka tärkeitä Respect-projektin kaltaiset hankkeet ovat.

Sarjakuvastani tuli lopulta heterosarjakuva. Ei uskontoa eikä homoseksuaalisutta. Mutta roolit olivat toisin päin. Aivan kuten haastatte-

Ote sarjakuvasta *интервью* (Haastattelu).

leman ihmiset, sarjakuvan päähenkilö vastaa haastattelijan kysymyksiin, kertoo milloin huomasi olevansa hetero ja toteaa, että yhteiskunta ei kannusta heteroksi kasvamiseen. Koulussa heterot saavat turpaansa ja työelämässä pitää puolison sukupuolesta vaieta.

Toivon mukaan sarjakuvani julkaistaan lehtenä ja se kiertää näyttelyssä. Tätä kirjottaessa se ei kuitenkaan ole muiden tekijöiden sarjakuvien joukossa verkkosivuilla.

Miksiköhän? ●

[HTTP://WWW.RESPECT.COM.MX](http://www.respect.com.mx)

Näyttely Galleria Sarjakuvakeskuksessa
Hämeentie 150, Helsinki.
2.–28.4.2012 *Respect: Venäläistä sarjakuvaa.*
Rasisminvastaista sarjakuvaa itärajan takaa.

Moskovan KomMissia-sarjakuvafestivaali keväällä 2012
www.kommissia.ru